

**PERIPÈCIES DEL CRANI DEL COMTE
D'ESPAGNAC, TAMBÉ DIT D'ESPANYA.**

AVENTURES I DESVENTURES DEL CRANI DEL COMTE D'ESPAGNAC.

EL COMTE D'ESPAGNAC VIATJA DESPRÉS DE MORT.

Dramatis personae:

Narrador (Ramon)

Estudiós 1 (Florenci)

Estudiós 2 (Adrià)

Estudiós 3 (Antoni)

Atrezzo:

Un faristol.

Una taula rectangular amb estovalles de quadres blancs i vermells, tres cadires.

Una cistella de pa, tres vasos i unes ampolles sobre la taula.

Escena:

El narrador davant d'un faristol en un costat i els tres estudiosos, asseguts al voltant d'una taula mig parada després d'un àpat, prenen un cafè. Al costat contrari al narrador una pantalla on es mostra un crani que va voltant sobre fons negre en bucle.

Il·luminació:

La sala a les enfosques, la llum (focus) il·lumina només al narrador mentre parla. Finalitzada la introducció, el focus il·lumina la taula amb els tres estudiosos i la pantalla s'il·lumina amb el crani, que comença a voltar.

Narrador:

Ens trobem en una sobretaula en una taverna de Berga on tres estudiosos parlen de la destrucció de Ripoll durant la primera carlinada. Han parlat del setge, de la valentia dels

seus defensors, de la desproporció de forces, del paral·lelisme amb el setge d'El Álamo succeït uns anys abans (1836) i han elucubrat sobre la possible participació d'armes ripolleses en la lluita. I, sobretot, han passat revista a la crònica d'Eudald Mirapeix, al comunicat de guerra del comandant d'armes Joan Carbó i a les lloances als ripollesos durant el setge de Gaspar Díaz de Labandero (intendent general de les tropes carlines). Tots tres en són testimonis directes: Joan Carbó recorrent les muralles i escampant ordres, Eudald Mirapeix, notari, civil, potser ajuda estructurant la intendència sense tenir en cap moment una arma a les mans i Gaspar Díaz de Labandero des del costat del Raval de Barcelona, s'ocupa de la intendència de les tropes assaltants. De l'empresonament de tots els homes supervivents a Berga i de l'expulsió als camins de les dones i els nens ripollesos. No es pot parlar del setge sense nomenar el Comte d'Espanya, però que en realitat es deia Charles d'Espagne de Cousserans de Cominges, nascut Roger-Bernard-Charles d'Espagne de Ramefòrt, descendent d'una branca menor dels comtes de Foix. Aquests estudiosos comenten les peripècies que tingué el crani de d'Espagnac. La seva desaparició s'emmarca dins una llarga tradició europea de cranis viatgers i col·leccionats. Els de Beethoven, de Haydn, de Mozart, de Goya, de Shakespeare, de Descartes, de Shiller, fins a arribar al de Mata Hari o de Murnau, foren manllevats del lloc del seu últim repòs. Els arguments frenològics que predicaven la possibilitat de predir conductes o capacitats per la forma del crani tingueren una gran acceptació durant el segle XIX i això accentuà l'interès per estudiar-ne de genis o de psicòpates.

I els tres personatges que tenim asseguts a taula per resoldre l'entrellat, hi fiquen cullerada. Us deixem ara amb ells.

Escolteu-los.

Florenci – La destrucció de Ripoll també marca, encara que sigui només de forma cronològica, el davallament de dos dels seus protagonistes: el baró de Meer –capità general de Catalunya– que fou destituït el mateix 1839 i el Comte d'Espanya, que va ser assassinat per ordre de la Junta de Berga el mes de novembre d'aquell mateix any.

Antoni – De fet, tots dos són responsables de la destrucció de la vila, un per assaltar-la i l'altre per no socórrer-la. Però abans voldria matissar alguns detalls imprecisos, primer no

era comte d'Espanya sinó Conde de España en castellà, ja que va ser concedit per un Borbó i tampoc era comte d'Espagnac sinó marquès d'Espagnac per herència familiar. En realitat era Charles Joseph Henri d'Espagne, de Cousserans de Cominges i de Foix, Cabalby de Esplàs (15 d'agost de 1775-2 de novembre de 1839), i marquès d'Espagnac, a partir del 27 d'agost de 1819.

Adrià – Però en altres llocs consta com a Roger-Bernard-Charles d'Espagne de Ramefòrt, fill del marquès d'Espagna Henri d'Espagne, coronel i senescal de Couserans-Comminges-Nébouzan i de Charlotte-Claire de Cabalby, també el trobem referenciat com a Roger-Bernard-Charles d'Espagnac de Ramefort.

Seguint, tots dos tornen a entrar en la història: el baró de Meer l'any 1843 com a capità General de Catalunya. I del Comte d'Espanya se'n segueix parlant després de la seva mort, si més no “d'una part d'ell”.

Antoni – Et refereixes a la història del seu crani?

Adrià – A què, si no?

Florenci – A quina versió, però? Sembla que hi ha més d'una...

Adrià – Jo em referia a la que explica Pío Baroja a *La senda dolorosa*, que és, de fet, la crònica dels últims dies del comte. Em sembla que la tinc en algun lloc —espereu un moment, que miro el mòbil...(es treu un mòbil de la butxaca i el posa sobre la taula figurant fer una cerca a Internet)

Florenci i Antoni – (A cor) T'escoltem!

Adrià – (Llegeix) Fem una mica d'història: Passant pel Pont d'Espia (prop d'Organyà) els militars Solana, Baltà i Morera estrangularen al comte per ordre de la Junta de Berga. Van lligar-li els braços i els peus i, amb la mateixa corda, van lligar-hi una pedra grossa. I entre tots tres llançaren el cos per damunt de l'ampit del pont cap a l'aigua.

Florenci – Gastaven mala llet aquests carlins!

Adrià – Després que el cadàver del comte romangués dos dies sobre un sorral a la llera del riu Segre, el 7 de novembre va ser transportat i enterrat a Coll de Nargó. L'enterramorts afirmà que el cos no tenia cap, encara que si que en tenia el dia anterior quan va arribar. Al cementiri s'havien trobat petjades de dos homes i rastres de l'arrossegament d'un sac.

Antoni – I aquí comença a embolicar-se la troca.

Adrià – El doctor Alegret, de Guissona, que s'havia assabentat de la troballa del cadàver del comte, havia anat immediatament a trobar el jutge municipal, insinuant-li la necessitat d'examinar el crani des del punt de vista frenològic. La resposta va ser més aviat desairada. Titllat d'excèntric, aficionat a la frenologia i a la craneoscòpia, al seu despatx hi tenia una col·lecció de calaveres, fetus en alcohol i un munt d'estampes anatòmiques. I a més de practicar la medicina i la frenologia, també tocava el violí.

Florenci – Vaja! bé podria haver servit el nostre doctor com a model d'en Sherlock Holmes, que va ser creat quasi 50 anys més tard.

Adrià – La indignació del doctor no el va ofuscar prou com per a no concebre un pla per tenir el crani i poder-lo estudiar. Dit i fet, amb el seu ajudant, van entrar al cementiri, van tallar el cap del comte i se'l endugueren al so de les dotze campanades. Van amagar-lo prop de la font de Sant Climent, van rentar els instruments i marxaren cap a casa sense que ningú se'ls hagués creuat pel camí.

Antoni – Si tot hagués estat això...

Adrià – L'endemà a la nit anant a recuperar el cap van ser assaltats per uns bandolers, morint l'ajudant del doctor. Més tard es digué que tots eren de la partida d'en Casulleres. Els bandolers van portar al doctor a una casa abandonada de la serra de Pinós, on va poder escriure i enviar una carta a un amic seu perquè pagués el rescat: deu unces. Un preu baix a causa del descompte fet pels bandolers en paga dels socors donats pel doctor als malalts de la partida.

Una vegada acabat el captiveri va marxar cap a Sanaüja per recobrar el cap del comte. Després de donar voltes i més voltes es pogué orientar pels tocs de les campanes i el va recuperar sota l'arbre marcat. Se l'emportà a Guissona, on el va netejar i el macerà amb calç fins que quedà ben net.

El doctor Alegret solia guardar aquest crani a l'armari del seu despatx i de tant en tant hi solia xerrar fent-li bromes metafísiques.

Al final es va decidir a enviar la calavera a un amic seu, professor de la Universitat de Cervera. Aquest la va col·locar al gabinet d'Història Natural amb una etiqueta escrita amb tinta a l'os occipital, que deia: «Este es el cráneo del Conde de España».

Allí va romandre uns quants anys abans de desaparèixer i anar a raure a l'església de Santa Maria de Cervera, on s'utilitzava per als funerals i per als dies de difunts, dins un cadafal sobre un taüt cobert amb un drap negre.

Florenci – Aquesta podria ser una història, macabra, això sí, però força planera. Jo en conec una altra versió:

A l'època, l'art i la vida estaven farcides de romanticisme, d'aquí que la narració explicada a “Rincones de historia española”, de José Antonio Álvaro, León Arsenal i Fernando Prado, parlant de la fi del Comte d'Espanya diu que el 1840, un metge frenòleg, el doctor Josep Roset (aquí el facultatiu ja porta un cognom diferent), profanà la tomba i en robà el crani, cosa que va poder constatar la família, ja que el 1850 obtingué l'autorització per traslladar les restes i aquest hi faltava. La calavera del Tigre” (un àlies del comte) no donà bona sort al doctor Roset, ja que va ser assaltat en tornar d'espoliar la tomba. El crani va romandre alguns dies entre les mates fins que el van recollir. A partir d'aquí va anar donant tombs per diferents països europeus i per les Filipines, fins que la família el recuperà el 1885. El cadàver complet per fi pogué descansar. La memòria del comte encara va anar rondant durant dècades, sobretot a Catalunya, aureolada de llegendes ombrívoles. I de mica en mica va anar dissolent-se en l'oblit.

Antoni – Embolica que fa fort, però jo encara en recordo una altra versió que vaig llegir a la web del Circulo Carlista: “Tradición viva, Carlos de España”. En la biografia del comte hi diu ... *(agafa uns folis de sobre la taula)*

Resulta ser que l'any 1840, Maria Roset, filla d'un metge i catedràtic de la Universitat de Cervera, que en aquell temps havia estat amic del Comte d'Espanya, el seu germà Josep Roset, el senyor Caba (un parent d'aquests) i dos servents, van decidir anar a la fira d'Organyà. En passar per Coll de Nargó, un dels criats els va mostrar el lloc on havia estat mort el comte i la seva tomba. Josep Roset, que era metge com el seu progenitor, va desitjar tenir un record de qui fou gran amic del seu pare. Segons sembla, ajudat pels seus companys de viatge, van obrir la tomba del comte, en va agafar el crani, el va posar dins d'una bossa i van marxar. Els Roset, poc després de cometre el robatori de la testa, van ser sorpresos per una quadrilla de lladres. Durant vuit dies romangueren en mans d'aquests criminals, sense que ningú no els reclamés. Els captius van aconseguir fugir i van tornar a Igualada, la seva ciutat natal, amb la testa del Comte d'Espanya. Josep Roset volia fer un estudi frenològic del crani. Anys després va marxar a les Filipines i, segons expliquen, el cap del comte va viatjar amb ell. Alguna malaltia tropical posà fi a la vida del metge. Males llengües opinaven que la maledicció del comte havia matat l'insigne doctor. En carta testamentària, Josep Roset va llegar a la seva germana Antònia, tots els seus béns. Així doncs, va fer portar des de les Filipines mobles, joies, efectes personals i el crani, de nou, a Igualada. Antònia Roset va dipositar-lo en un nínxol de l'església de Sant Agustí, on es va establir la Congregació de la Bona Mort. ¡Quin nom tan adequat per al Tigre de Catalunya! Antònia Roset, en morir, va deixar com a hereus del crani a aquests religiosos. L'any 1858 els familiars del Comte d'Espanya, que residien a Mallorca, van obtenir, per Reial Ordre –signada el 25 de novembre–, permís per exhumar-ne les restes mortals i portar-les a Deià. El juny de 1859 es va realitzar el trasllat de les despulles sense la testa, ja que aquesta encara quedà dipositada a l'església de Sant Agustí d'Igualada.

El reverend Pinós, que va poder observar la testa a l'església de Sant Agustí, ens ho descriu d'aquesta manera: "Es veuen en ell molts guarismes, línies i alguna inscripció, segons el manifestat per Da. Maria... i en la part interior de l'òrgan del sentit hi ha escrites "C. d'E", que segurament va haver de posar el metge. El crani ofereix la circumstància de tenir la part posterior (és a dir, l'os occipital), molt més voluminós que el dels altres cranis i que la generalitat dels homes".

Josep d'Espanya, net del comte, va demanar a Joan Jaume Reus, que certifiqués

l'autenticitat de la testa i la retornés a Deià. Aquesta va arribar a Mallorca el 30 de maig de 1885. Amb la solemnitat que el fet mereixia, fou incorporada a les altres restes del Comte d'Espanya.

Florenci – Tot i que hi ha altres veus que diuen que això no fóra possible, ja que els seus assassins moguts per l'odi i desitjant fer desaparèixer el cadàver en van fer sopes i se'l van menjar.

Adrià – A part de les peripècies del seu crani podríem fer cinc cèntims sobre les peripècies del seu cos. Sobre la mort del comte els diaris de l'època porten tota mena d'històries, que havia fugit a França, que s'amagava a Andorra, que l'han vist voltant per la Cerdanya, n'hi ha per tots els gustos, fins que el 20 de novembre apareix la notícia oficial de la seva mort. No es posen d'acord els testimonis, però, amb com va morir, estrangulat, apunyalat, ofegat, estibat al fons d'un barranc, ni tots coincideixen en qui van ser els seus matadors, si eren els seus custodis, si va ser la colla d'en Bep de l'Oli, en Labandero, en Ferrer, o en Segarra fins a parlar d'un possible atac de les tropes cristines. Tampoc en el lloc on troben el cadàver és molt exacte Coll de Nargó, Pont de l'Espia, ribera del Segre, al fons d'un barranc. El lloc on va ser enterrat és molt més unànime, tot i que hi ha alguna divergència; Organyà o el lloc on va ser escopit per l'aigua. Les causes són diverses i suposem que va ser una barreja de totes: venjança, mal govern, traïció, conspiració amb Espartero, autoritarisme exacerbant, excessos manant les tropes, canvi de política, inflexibilitat davant possibles pactes ...

Florenci – Sembla un conte, però és un comte.

Associació Palimpsest
Projectes culturals.
Tecnologia i memòria